

UOT 330.341.1

YERLİ NEFT MAŞINQAYIRMASI MÜƏSSİSƏLƏRİNİN MƏHSULLARINDAN İSTİFADƏ KVOTALARIN TƏTBİQİ İMKANLARI

*Fikrət QURBANOV,
İqtisadiyyat Nazirliyi, Sənaye şöbəsinin müdir müavini, t.e.n.
fikrat.qurbanov@economy.gov.az*

*Əhməd HÜSEYNZADƏ,
İqtisadiyyat Nazirliyi, Sənaye şöbəsi, aparıcı məsləhətçi,
ahmed.huseynzadeh@economy.gov.az*

Xülasə

Məqalədə yerli neft maşınqayırması müəssisələrinin mövcud durumu və perspektivləri araşdırılmışdır. Bundan başqa Milli kontentin inkişafı sahəsində əsasən təbii ehtiyatlar ilə zəngin olan Qazaxstan və Anqolada Milli kontent məsələlərini tənzimləyən əsas qanunverici aktlar araşdırılmış, eyni zamanda Azərbaycanda milli kontentin mövcud durumu tədqiq edilmişdir.

***Açar sözlər:** neft, ağır sənaye, maşınqayırma, milli kontent, neft-mədən avadanlığı*

GİRİŞ

XIX əsrin ortalarında Abşeron yarımadasında tapılan zəngin neft yataqları Bakı və onun ətrafındakı ərazilərdə neft sənayesinin yaranmasının əsasını qoymuşdur. İlk vaxtlarda neft quyularında tətbiq olunan avadanlıqlar xaricdən gətirilirdi, lakin artan neft istehsalı ilə əlaqədar olaraq avadanlıqların xaricdən idxalı artıq səmərəli hesab olunmurdu. XX əsrin əvvəllərində Bakıda yalnız nasoslar, baltalar və digər neft avadanlıqlarının təmirinin həyata keçirən emalatxanalar fəaliyyət göstərirdi.

Neft sənayesinin sonrakı inkişafı Oktyabr inqilabından sonra, bütün ölkədə baş verən sənayeləşmə prosesinin təsiri altında yerli neft maşınqayırması müəssisələrinin yaradılmasına gətirib çıxartmışdır. Sovetlər İttifaqı üçün istehsal olunan neftin əksər hissəsi Bakıda hasil olunduğundan, burada neft maşınqayırması daha da inkişaf etdirilmiş və İttifaq üçün aparıcı sahəyə çevrilmişdir. XX əsrin 60-cı illərində İttifaq üzrə neft-mədən avadanlığı və alətlərini istehsal edən 31 zavoddan 17-si Bakıda yerləşirdi. Bu zavodlarda istehsal olunan avadanlıqların istehsal texnoloji təminatı Bakıda yerləşmiş institutlarda təhsil almış yerli mühəndislər tərəfindən yerinə yetirilirdi. Azərbaycan istehsal olunan neft-mədən avadanlıqları SSRİ-dən başqa, dünyanın 37-i ölkəsinə ixrac olunurdu.

Neft maşınqayırmasının sonrakı inkişafı, 70-ci illərdə zavodların yenidən qurulması, müasir dəzgahlarla təmin olunması və genişləndirilməsi ilə səciyyələnirdi. Bu ərəfədə Bakı kondisioner, Azərbaycan elektrik-istilik qurğuları, o cümlədən Bakı dəzgahqayırma zavodları tikilib istismara verildi.

1980-cı illərdə istehsal olunan maşınqayırma avadanlıqlarının 70 %-i İttifaq tələbatının ödənilməsinə yönəldilmişdir. Məhsullar bir çox hallarda 2-3 min km uzaqlıqda yerləşmiş istehlakçılara daşımaq tələb olunurdu ki, bu da İttifaq daxilində integrasiya siyasətinin tərkib hissəsi olmaqla Azərbaycan istehsalçılarının sərbəst fəaliyyət imkanlarını məhdudlaşdırırdı.

Keçən əsrin 90-cı illərindən başlayaraq, Sovetlər İttifaqının dağılması ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan maşınqayırma istehsalçıları ilə istehlakçılar arasında əlaqələri tədricən zəifləmiş və əsrin sonuna yaxın kəskin azalmışdır. Azərbaycan sənayesinin əsasını təşkil edən neft maşınqayırması sahəsi artıq öz rolunu enerji kompleksinə vermişdir. XX əsrin sonunda baş verən neft bumu yerli maşınqayırma sənayesindən yan keçmişdir. Azərbaycanda neft hasilatı ilə məşğul olan xarici şirkətlərin tətbiq etdikləri neft avadanlıqlarının xaricdən gətirilməsi yerli sənayeyə mənfi təsir göstərmişdir.

1. Yerli neft maşınqayırması müəssisələrinin mövcud durumu və perspektivləri

Hazırda neft maşınqayırması müəssisələri tərəfindən 100-ə yaxın çeşiddə, 600-dən artıq tip-ölçüdə geoloji-kəşfiyyat, qazma, neftçixarma, quyuların təmiri və mədənlərin abadlaşdırılması üçün maşın və avadanlıqlar, alətlər və ehtiyat hissələri, habelə kimya sənayesi, kənd təsərrüfatı və digər sahələr üçün müxtəlif məhsullar istehsal edilir.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti neft-qaz avadanlıqlarına olan tələbatının ödənilməsi məqsədilə yerli şirkətlərlə yanaşı xarici şirkətlərlə əməkdaşlıq əlaqələrini genişləndirir. SOCAR tabeliyində olan 11 qurumun müvafiq sifarişlərinin təmin edilməsi məqsədilə 2016-cı və 2017-ci illərdə 100-dən çox xarici şirkətlərlə əməkdaşlıq əlaqələri qurmuşdur. Əməkdaşlıq əlaqələri Rusiya Federasiyası, Çin Xalq Respublikası, Ukrayna, Amerika Birləşmiş Ştatları, Polşa, Fransa, Böyük Britaniya, İtaliya və digər ölkələrin şirkətlərini qeyd etmək olar. SOCAR-ın tabeliyində olan, xüsusilə neftqazmədən avadanlıqlarının istifadəsi üzrə ixtisaslaşan “Kompleks Qazma İşləri” Tresti siyirtmələr, qazma baltaları, qazma qurğuları, boru üçün açar və çənlər, quyudibi mühərriklər, kəmərlər başlığı, kipləşdirici, sınaq nasosu, titrəyən ələk torları, sementləmə aqreqatı, süzgeclər, pnevmatik muftalar, qazma şlanqları, tal kanatlar, polad burazlar, separator, qoruyucu borular və müvafiq avadanlıqların ehtiyat hissələrini istehlak edir. Qeyd olunan məhsullar əsasən Çin, Rusiya Federasiyası və ABŞ şirkətləri tərəfindən göndərilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasında ağır sənaye və maşınqayırmanın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”nin “milli kontentin normativ bazasının gücləndirilməsi” yarım-bəndində yerli maşınqayırma müəssisələrinin məhsullarından istifadə səviyyəsinin artırılması üçün mövcud qanunvericiliyə yenidən baxılması, satınalmalar haqqında qanunun yeni layihəsində milli kontentlə bağlı müddəalar daha təfəssilatlı və dəqiq verilməsi, eləcə də ölkədə mövcud olmayan və son məhsulun yaradılmasında vacib rol oynayan xammal növlərinə tətbiq edilən idxal rüsumları və bəzi neft maşınqayırması məhsullarının təchizatında idxal payına kvotaların tətbiq olunması məsələlərinin araşdırılması qeyd edilmişdir.

Neft maşınqayırması sahəsində daxili bazar üzrə əsas istehlakçı Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətidir. Belə ki, ARDNŞ tərəfindən 2017-ci ildə yerli maşınqayırma müəssisələrindən təxminən 23,5 milyonluq neft-qaz mədən avadanlıqları istehlak olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti tərəfindən yerli maşınqayırma müəssisələrindən fontan armaturu və nasosların ehtiyat hissələri, dərinlik nasosları və ehtiyat hissələri, metal tutumlar və kompressorların ehtiyat hissələri, nasos və kompressorların ehtiyat hissələri, dərinlik nasosları və avtomatik qazpaylayıcı qurğular alınmışdır. Sözügedən məhsullar üzrə əməkdaşlıq edilən yerli şirkətlər isə “Bakı Neft Maşınqayırma zavodu” TASC, “Suraxanı maşınqayırma zavodu” TASC, “Neftqazmaş” ASC, “Neftmaştəmir” ASC, “Bakı

neftmədən avadanlıqları” ASC və “Balaxanı maşınqayırma zavodu” TASC qeyd etmək olar. ARDNŞ ilə yerli maşınqayırma müəssisələri arasında aparılmış əməkdaşlığa dair müvafiq məlumatlar aşağıdakı cədvəldə əks olunmuşdur.

Cədvəl

ARDNŞ ilə yerli maşınqayırma müəssisələri arasında aparılmış əməkdaşlığa dair müvafiq məlumatlar

S/S	Məhsulun adı	Əməkdaşlıq edilən yerli müəssisə	İstehlak həcmi (manat)	Ümumi istehlakda payı (%)
1.	Fontan armaturu və nasosların ehtiyat hissələri	Bakı Neft Maşınqayırma zavodu TASC	3.700.000	15,7%
2.	Dərinlik nasosları və ehtiyat hissələri	Suraxanı maşınqayırma zavodu TASC	3.500.000	14,9%
3.	Metal tutumlar və kompressorların ehtiyat hissələri	Neftqazmaş ASC	1.500.000	6,4%
4.	Kəsici və tutucu alətlər	Balaxanı maşınqayırma zavodu TASC	1.450.000	6,2%
5.	Dərinlik nasosları	Qaradağ maşınqayırma zavodu ASC	1.250.000	5,3%
6.	Avtomatik qazpaylayıcı qurğular	Nəzarət və Ölçü Cihazları MMC	1.200.000	5,1%
7.	Nasos və kompressorların ehtiyat hissələri	Bakı Neft Mədən Avadanlıqları ASC	1.175.000	5,0%
8.	Elektrik avadanlıqlar	ATEF Şirkətlər qrupu MMC	1.150.000	4,9%
9.	Nasos və kompressorların ehtiyat hissələri	Neftməstəmir ASC	920.000	3,9%
10.	Fontan armaturu və ehtiyat hissələri	Səbail maşınqayırma zavodu TASC	880.000	3,7%
11.	Ehtiyat hissələri	Qala Maşınqayırma zavodu ASC	863.000	3,7%
Cəmi:			17.588.000	~75%
12.	Digər məhsullar	Digər maşınqayırma müəssisələri	5.926.000	~25 %
Ümumi cəm:			23.514.000	100 %

Ağır sənaye və maşınqayırma sektorunda fəaliyyət göstərən yerli müəssisələrin rəqabət üstünlüklərinin müəyyən edilməsi məqsədilə ölkədə fəaliyyətdə olan bir neçə müəssisəyə sorğu göndərilmişdir. Müəssisələr seçilərkən onların son 3 ildə fəaliyyətdə olması, eyni zamanda sorğuda müəyyən edilmiş göstəricilərin əlverişliliyi nəzərə alınmışdır. Sorğunun cavablandırılmasında ağır sənaye və maşınqayırma müəssisələri, o cümlədən neft maşınqayırması müəssisələri: “Qala Maşınqayırma ASC”, “Bakı Neftqazmədən Avadanlığı Zavodu” TASC, “Neftqazmaş” ASC, “Balaxanı Maşınqayırma Zavodu” TASC, “Suraxanı Maşınqayırma Zavodu” TASC, “Bakı neft maşınqayırma Zavodu” TASC və “Təmirmaş-2” MMC iştirak etmişdir.

Neft-qaz sektorunda fəaliyyət göstərən yerli müəssisələrin rəqabət üstünlüklərinin müəyyən edilməsi məqsədilə sorğu edilmiş müəssisələrin məlumatları əsasında müəssisələrdə işçi sayı və gəlirlər baxımından “Qala Maşınqayırma” ASC,

“Bakı Polad Burazlar Zavodu” ASC, “Balaxanı Maşınqayırma Zavodu” TASC, “Bakı Neftqazmədən Avadanlığı Zavodu” TASC **kiçik**, “Suraxanı Maşınqayırma TASC, “Neftqazmaş” ASC və “Bakı neft maşınqayırma Zavodu” TASC **orta** istehsal həcmində malik müəssisələrdir. Sorğu edilən yerli müəssisələrin ümumi illik istehsal gücü, işçi sayı, ümumi aktiv dəyəri və ümumi gəlir göstəriciləri üzrə müqayisəsi nəticəsində neft maşınqayırması müəssisəsi kimi “Neftqazmaş” ASC və “Suraxanı Maşınqayırma Zavodu” TASC-nin maliyyə indeksləri hesablanmış və nisbətən rəqabətli müəssisələr siyahısına daxil edilmişdir.

Milli kontentin inkişafı məqsədilə neft və qaz resursları ilə zəngin olan ölkələrdə milli kontentə dair vahid qanunvericilik aktlarının olması və yaxud bununla bağlı xüsusi dövlət proqramının həyata keçirilməsi müşahidə olunur. Braziliya, Qazaxıstan, Anqola, Nigeriya, İndoneziya, Malayziya, Meksika, Norveç, Rusiya kimi ölkələr milli kontentə yanaşmaları və milli kontentə dair qanunvericilik aktları qəbul etmişlər.

Milli kontentin inkişafı sahəsində əsasən təbii ehtiyatlar (neft, daş kömür, mineral resurslar və s.) ilə zəngin olan ölkələrin təcrübəsi bu məsələdə Azərbaycanın iqtisadiyyatı üçün bəzi məqamları aktual edir.

Qazaxıstanda Milli kontentin inkişafı üzrə Dövlət Agentliyi (NADLoC) yaradılmış və Milli kontent məsələlərini tənzimləyən əsas qanunverici aktları qəbul edilmişdir:

- Yerin təkindən istifadə haqqında qanun
- Xarici işçi qüvvəsinə kvota və iş icazələri haqqında akt
- Milli kontentin ölçülməsi və ümumi hesablanma metodu haqqında qərarlar
- Milli kontentin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı
- Yerin təkindən istifadə edən operatorlar üçün məhsul, iş və xidmətlərin satın alınması qaydalarına dəyişikliklər barədə qərar
- Qazaxıstan Respublikası Yerin təkindən istifadə departamentinin Həsilat üzrə Nümunə Müqaviləsi

- Dövlət Satınalmaları barədə qanun

Tenderlərin qiymətləndirilməsində aşağıdakı kateqoriya şirkətlər üçün 20% üstünlük fərqi tətbiq olunur:

- a) Qazaxıstan-kontent sertifikatına sahib məhsul təchizatçıları;
- b) İşçi qüvvəsinin 95%-dən çoxu milli kadrlar olan iş və xidmət təchizatçıları.

Qazaxıstan-kontent sertifikatı məhsulların Qazaxıstan mənşəli olmasını göstərən hüquqi sənəddir və müvafiq sertifikata sahib şirkət yerli şirkət sayılır.

Qanununa əməl olunmayacağı təqdirdə maliyyə cərimələri tətbiq olunur:

- İllik maliyyə öhdəliyinin 50%-dən azı qədər yayınmaya görə, yayınmanın 30%-i qədərində maliyyə cəriməsi;
- İllik maliyyə öhdəliyinin 50%-dən çoxu qədər yayınmaya görə, şirkətlərlə müqavilələr ləğv oluna bilər.
- Qazaxıstan müəssisələrinə faizsiz kredit və ilkin ödəniş alətləri vasitəsilə maliyyə dəstəyi göstərmək.

Anqolada Milli kontent məsələlərini tənzimləyən əsas qanunverici aktlar aşağıdakılardır:

- Neft sənayesində Milli Şirkətlərdən məhsul və xidmətlərin əldə edilməsi Ümumi Tənzimləyici Çərçivə Proqramı
- Neft sənayesində Açıq tender prosedurları

- Neft sənayesində işçilərin işə qəbulu, integrasiyası, təlimi və inkişafının müşahidəsini nəzərdə tutan qayda və prosedurlara dair qanun
- Nümunə HPBS müddəaları haqqında qanun
- Neft sənayesi işçilərinin Anqolalaşdırılması haqqında qanun
- İqtisadiyyatın bütün sektorlarında yerli özəl müəssisələrin təşviqi çərçivəsinin tətbiqi barədə qanun

- Neft ilə bağlı əməliyyatlarda məhsul və xidmətlərin yerli təminatına dair qanun

- İşə qəbul və mükafatlandırmada yerli kadrların müdafiəsinə dair qanun

Milli neft şirkəti olaraq Sonangol müvafiq olaraq dövlətin və xalqın birbaşa maraqlarının qorunması ilə məşğul olur. 1976-cı ildə Sonangol şirkəti yaradılarkən ona Anqolada karbohidrogen resurslarının kəşfiyyatı ilə məşğul olmaq üçün vahid hüquq verilmişdir.

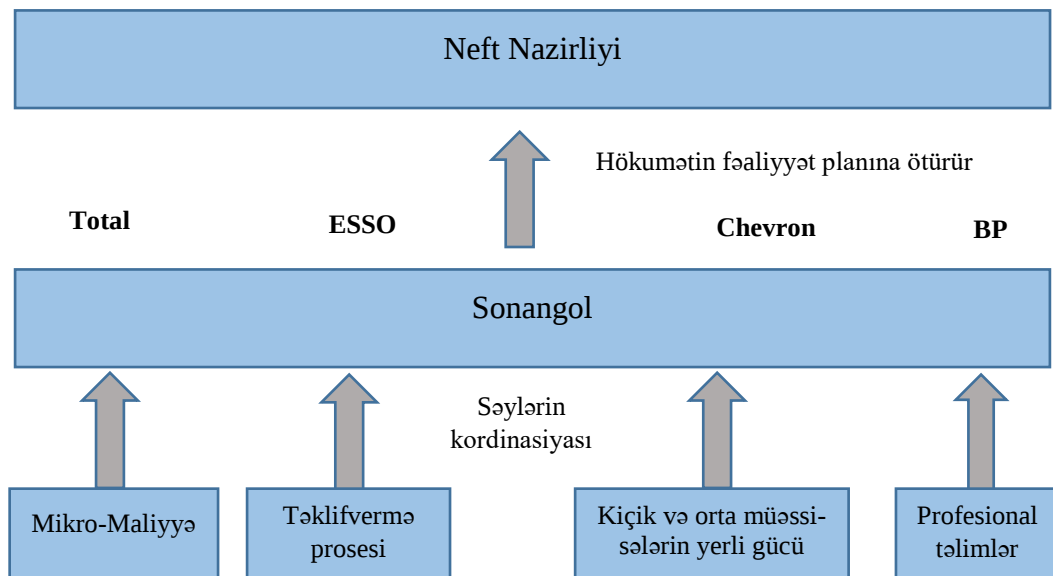
1982-ci ildən Anqolanın neft və qaz sektorunun işçi qüvvəsinin lokallaşdırılması ilə bağlı milli kontent fəaliyyətinin əsası qoyulmuşdur. Müvafiq sənəd yerli işçi qüvvəsinin işə qəbulu, təlim və karyera inkişafı ilə bağlı alətləri özündə əks etdirir. İşə qəbul zamanı, Anqolanın neft sektorunda fəaliyyət göstərən şirkətlər aşağıdakıları etməlidir:

- Əgər bacarıqları tələblərə cavab verirsə, yerli kadrlara işə qəbulda üstünlük verilməlidir;

- Neft Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilməsi üçün illik işə qəbul planlarının təqdim olunması;

- Əcnəbi işçinin işə götürülməsi üçün Nazirliyin təsdiqinin alınması.

Bundan əlavə olaraq, eyni bacarıq və təcrübəyə malik yerli və əcnəbi mütəxəssis eyni gəlirlər ilə təmin edilməlidir.



Şəkil 1. Yerli mənbələrdən istifadə zamanı yaranan çətinlikləri həll etmək üçün çərçivə və təşəbbüslər (mənbə: Sonangol 2006)

Azərbaycanda milli kontent

Milli kontent və qanunvericilik dedikdə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

- Milli kontent tələblərinin qanunvericilikdə ifadə formaları;
- Milli kontent məsələlərini tənzimləyən ayrıca qanunvericilik;
- Milli kontent tələblərinə əməl olunmasını təmin edən xüsusi satınalma qaydaları;
- Sahəvi qanunvericilikdə milli kontent ilə bağlı xüsusi tələblərin müəyyən edilməsi;
- Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişlərində milli kontent tələblərinin müəyyən edilməsi;
- Müvafiq tənzimləyici/nəzarət orqanlarının yaradılması.

Azərbaycan qanunvericiliyində «Milli kontent» ilə bağlı aşağıdakılar mövcuddur:

- «Milli kontent» üzrə müəyyən tələblər dövlət proqramlarında və sahəvi qanunvericilikdə əks olunmuşdur;
- Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişlərində «Milli kontent» ilə bağlı tələblər əks olunmuşdur.

Ölkəmizin ən iri sənayə müəssisəsi olan, ARDNŞ tərkibində fəaliyyət göstərən "Azneft" İstehsalat Birliyi, "Azərikimya" İstehsalat Birliyi, "Azəriqaz" İstehsalat Birliyi, "Qaz emalı" zavodu, "Neftqaztikinti" trest, "Kompleks qaz işləri" trest və digər müxtəlif istiqamətli istehsalat müəssisələrinin böyük həcmli mal-material tələbatını, ilk növbədə yerli imkanlar hesabına, bu mümkün olmadığı təqdirdə isə idxal olunan mallar hesabına təmin edir.

Bir çox hallarda şirkət tərəfindən həyata keçirilən iri miqyaslı layihələrin icrası zamanı, idxal olunan neft maşınqayırması məhsullarının payı beynəlxalq standartlar, texniki həllər, şərtlər və digər obyektiv səbəblərdən üstünlük təşkil edir. Buna misal olaraq, "SOCAR Polimer" və "SOCAR Karbamid" Zavodlarının tikintisini və H.Əliyev adına Neft Email Zavodun modernizasiyası layihəsini göstərmək olar. Belə ki, qeyd olunan layihələrin icrasında əsas məqsəd yerli və xarici bazarlar üçün müasir standartlara cavab verən neft və kimya məhsullarının istehsalı olduğundan, zavodların tikintisi və modernizasiyası layihəsi əsasən xaricdən idxal olunan və yüksək standartların tələbinə cavab verən neft maşınqayırma məhsullarının sahəsində mümkün olmuşdur.

Bununla yanaşı qeyd olunan neft-kimya müəssisələrin qurulması zamanı, istehlak olunan neft maşınqayırma məhsullarına dair SOCAR-ın satın alınma tələbləri ondan ibarət olmuşdur ki, bu məhsulların keyfiyyəti beynəlxalq standartlara uyğun olmalı, ətraf mühitin qorunması ilə bağlı artan tələblər nəzərə alınmalı və bu avadanlıqların istehsal etdiyi idxal məhsullar beynəlxalq bazarlarda rəqabətə davam olmalıdır. Eyni zamanda, bu müəssisələr qurulan zaman istifadə olunan neft maşınqayırma məhsulları əsasən xarici istehsal olması səbəbindən, həmin qurğu və avadanlıqların cari və dövrü təmirində istifadə olunan mal-materialların böyük payı hal-hazırda idxal məhsullarının payına düşür. Belə ki, milli kontentin beynəlxalq standartlara uyğun inkişafı təkcə idxal məhsullarının asılığından azad olunması deyil, eyni zamanda neft/qaz/kimya avadanlıqları istehsal edən yerli müəssisələrinin inkişafına imkan verəcəkdir.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, neft maşınqayırması məhsullarının təchizatında idxal payına kvotaların tətbiq olunması ilə bağlı hesab edirik ki, idxalı prioritet olan neft maşınqayırması məhsullarının normativ bazası yaradılsın, digər

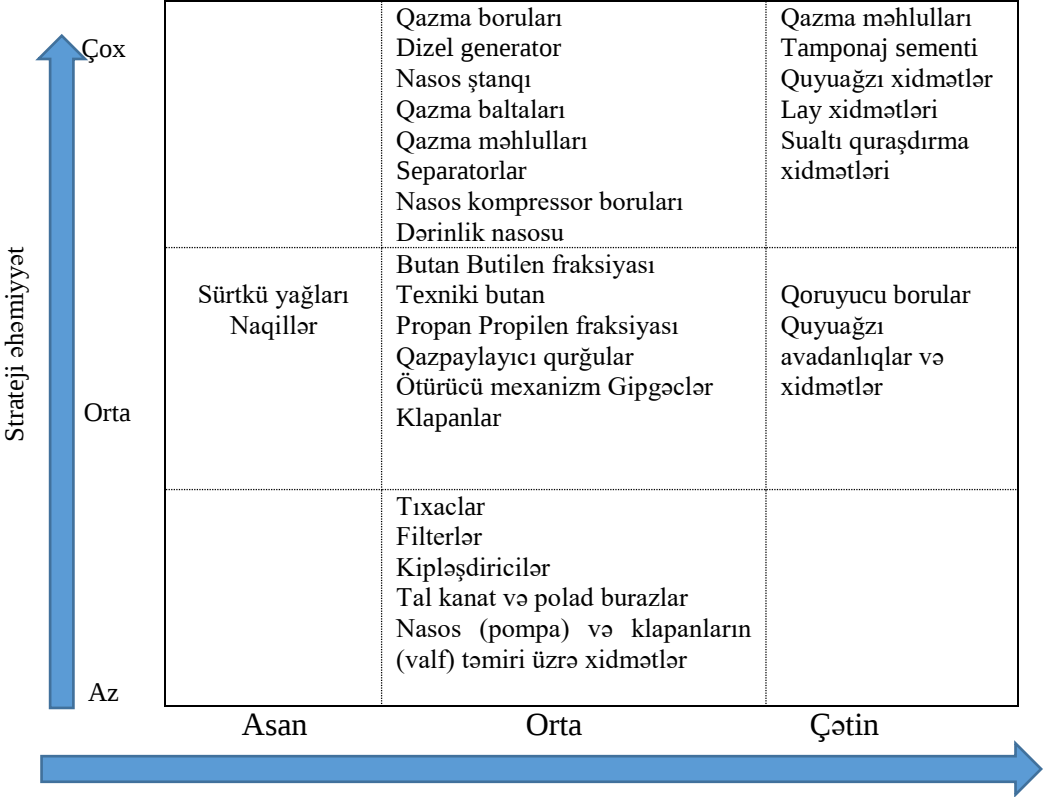
məhsullara münasibətdə isə SOCAR-ın innovasiya, keyfiyyət, beynəlxalq standartlara uyğunluq və sair tələblərinə yerli neft maşınqayırması məhsulları istehsal edən müəssisələr qurulduqdan sonra mərhələli şəkildə kvotalar tətbiq oluna bilər.

Neft və qaz sənayesinin məqsədləri üçün istehsal olunan müəyyən məhsulların və eləcə də təmin edilən xidmətlərin sənayenin digər bölmələrində də istifadə olunması səbəbindən Respublika səviyyəsində ümumi milli kontent göstəricilərinin hesablanmasında çətinlik yaranır. Belə ki, bu, göstəricilərin iki istiqamətdə a) neft və qaz sənayesində cari göstərici və eləcə də b) yerli istehsal və xidmət təminatından digər sənaye sahələrində istifadənin cari vəziyyətinə dair geniş təhlillərin aparılmasını tələb edir. Bu səbəbdən, ölkədaxilində neft və qaz yataqlarının əsas operator şirkətləri olan SOCAR, BP-nin (Operator) fəaliyyəti təhlil edilərək 2020-2024-cü illər üçün milli kontent perspektivi olan sahələrin müəyyən edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Təhlil zamanı, qeyd edilən şirkətlərin son 3 ildə təchizat hesabatları və gələcək təchizat planları təhlil olunmuşdur. Eyni zamanda, müvafiq sahələr müəyyən edilərkən sahənin texniki xarakteristikası, milli kontentin inkişafının çətinlik dərəcəsi, sahənin texnologiya tutumluluğu və eləcə də bu istiqamətdə nəzəriyyədə tətbiq olunan Kralyik matrisinin prinsipləri nəzərə alınmışdır. Əlavə olaraq, neft-qaz resursları ilə zəngin olan ölkələrin milli kontentə dair qanunvericilik aktları və sənaye proqramlarına dair sənədləri təhlili nəticəsində milli kontentin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı aydın inkişaf hədəfləri kimi aşağıdakı sənaye sahələri və sənaye məhsulları müəyyən edilmişdir:

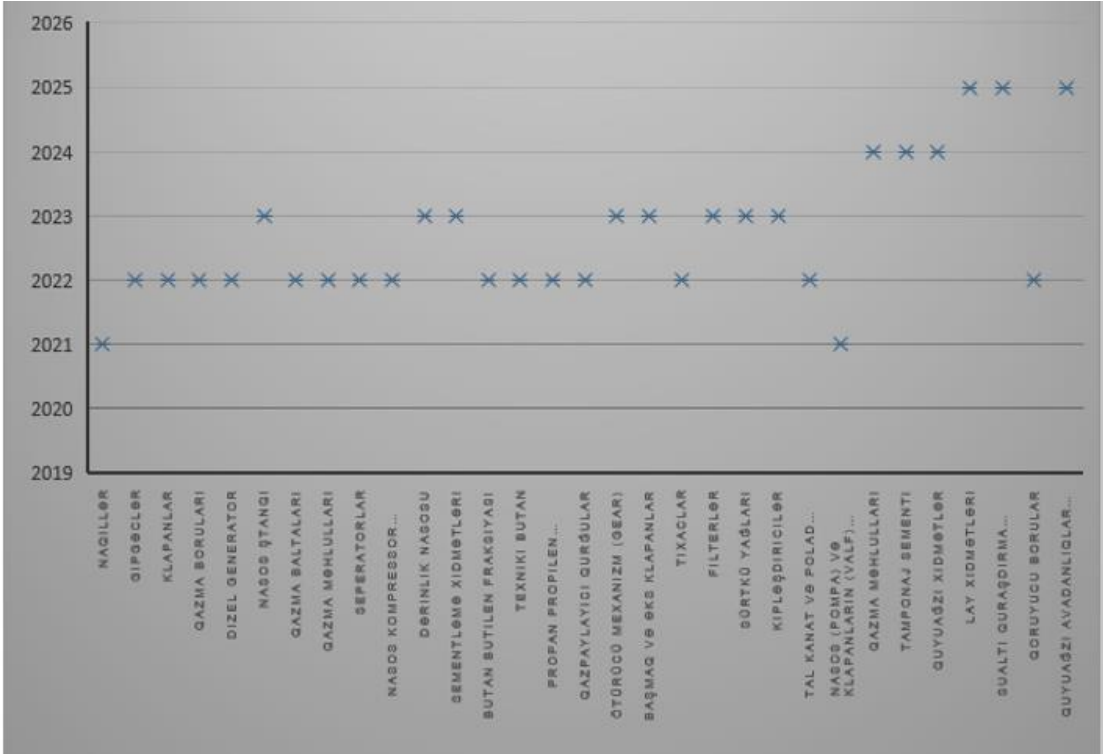
- Dərinlik nasosu
- Nasos kompressor boruları
- Separatorlar
- Dizel generator
- Nasos ştanqı
- Qazpaylayıcı qurğular
- Qazma baltaları
- Qoruyucu borular
- Qazma boruları
- Başmaq və əks klapanlar
- Tıxaclar
- Filterlər
- Kipləşdiricilər
- Tal kanat və polad burazlar

Yuxarıda qeyd olunan sahələr təchizatçıların seqmentasiyası üzrə nəzəriyyə və praktikada ən çox tətbiq olunan Kralyik matrisinə uyğun olaraq müvafiq qaydada sahənin strateji əhəmiyyəti və milli kontentin əldə edilməsinin çətinliyi olaraq iki faktor əsasında 4 kateqoriyaya bölünmüşdür. Strateji əhəmiyyət dedikdə, müvafiq sahə üzrə qazanılacaq təcrübənin gələcək perspektivinin əhəmiyyəti və sair bu kimi faktorlar nəzərdə tutulur.

Yuxarıda təqdim olunmuş məlumatlar əsasında müəyyən edilmiş sahələr üzrə lokallaşdırmanı həyata keçirmək mümkündür. Lokallaşdırma tədbirlərini ilk öncə sahədə lokallaşdırmanın asanlıığı və sahənin strateji əhəmiyyəti faktorlarını balanslı şəkildə tətbiq edərək qeyd edilən sahələrdə illər üzrə aşağıdakı kimi paylaşdırmaq olar.



Şəkil 2. Lokallaşdırmanın asanlığı



Şəkil 3. 2021-2025-ci illər üzrə lokallaşdırma xəritəsi (təklif)

Beləliklə, yuxarıda qeyd edilən məhsul və xidmət növləri üzrə göstərilmiş lokallaşdırma xəritəsinə əsasən işlər yerinə yetirilərsə 5 ilin sonunda (2025-ci ilin sonuna) müvafiq sahələr üzrə milli kontent göstəricilərinə aid hədəflər və müvafiq olaraq qeyd edilən sahələrdə hədəflərə çatmaq üçün maliyyə resurslarına olan tələblər müəyyənləşəcəkdir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, yerli müəssisələrin milli kontentə dair daha da məlumatlı olması üçün bu istiqamətdə olan mövcud sahəvi qanunvericilik aktları və eləcə də bu sahədə boşluqları tənzimləyəcək yeni qanunvericilik aktlarını (yeni normativ sənədlər olacağı təqdirdə) özündə cəmləyəcək “Milli kontentə dair normativ sənədlər toplusu”nun hazırlanması bu sahədə yüksək inkişafa zəmin yarada bilər. Bu istiqamətdə ilkin olaraq, müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı nəzdində İşçi Qrupun yaradılması və milli kontentin inkişafına dair cari normativ bazanın daha dərinlən təhlil edilməsi və sistemləşdirilməsi və eləcə də müvafiq beynəlxalq təcrübənin daha təfəsilatlı araşdırılması məqsədəuyğundur.

Yuxarıda qeyd olunan istiqamətləri nəzərə alaraq, yerli maşınqayırma müəssisələrinin məhsullarından istifadə səviyyəsinin təhlili aşağıdakı nəticələrə gətirib çıxardır:

1. Zavodların texnoloji parkları köhnədir və istehsal olunan məhsullar idxal olunan neft maşınqayırması avadanlıqları ilə rəqabət aparması mümkün deyildir. Eyni zamanda, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən əksər neft maşınqayırması zavodları qurudakı neftin çıxarılması üzrə ixtisaslaşmışdır. Hazırkı dövrdə ölkədə çıxarılan neft və qazın böyük əksəriyyəti dənizdən hasil olunur. Yerli neft maşınqayırması müəssisələrinin texnoloji imkanları dənizdə neft-qaz hasilatında istifadə edilən mexanizm və qurğuların hissələrinin tələblərə uyğun şəkildə hazırlanmasına kifayət etmir;

2. Zavodlar tərəfindən məhsul istehsal edilən məhsul çeşidin çox olması satılmalarda konkret neft maşınqayırması üzrə məhsulların müəyyən edilməsinə çətinlik törədir;

3. İdxalı prioritet olan neft maşınqayırması məhsullarının normativ bazası yaradılsın, digər məhsullara münasibətdə isə SOCAR-ın innovasiya, keyfiyyət, beynəlxalq standartlara uyğunluq və sair tələblərinə yerli neft maşınqayırması məhsulları istehsal edən müəssisələr qurulduqdan sonra mərhələli şəkildə kvotalar tətbiq oluna bilər.

Bu baxımdan idxal olunan neft maşınqayırması avadanlıqlarına kvotaların qoyulması hazırkı mərhələdə məqsədəmüvafiq hesab edilmir.

ƏDƏBİYYAT

1. Fikrət Qurbanov. Azərbaycan maşınqayırma müəssisələrinin istehsalının mövcud vəziyyətinin təhlili. “Azərbaycanda iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi xüsusiyyətləri və problemləri”. Elmi əsərlər toplusu. XVIII buraxılış. Bakı. 2018;

2. Fikrət Qurbanov. Neft maşınqayırması sənayesinin vəziyyəti. “Azərbaycanda iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi xüsusiyyətləri və problemləri”. Elmi əsərlər toplusu. XVIII buraxılış. Bakı. 2018;

3. Fikrət Qurbanov. Əhməd Hüseynzadə. Azərbaycan ağır sənaye və maşınqayırma müəssisələrinin rəqabət qabiliyyətliliyi . “Yer və İnsan” elmi-nəzəri jurnal. Bakı. 2019;

4. SOCAR tərəfindən təqdim edilən məlumatlar;
5. Müəssisələrin məlumatları;
6. Müəssisələrin Nazirliyə ünvanladığıları məktublar;

ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ КВОТ НА ПРОДУКЦИЮ МЕСТНЫХ НЕФТЕДОБЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Фикрат КУРБАНОВ, Ахмед ГУСЕЙНЗАДЕ

Резюме

В статье рассматривается текущее состояние и перспективы развития местных нефтедобывающих предприятий. Кроме того, были изучены основные законодательные акты в области разработки Национального контента, регулирующие вопросы Национального контента в Казахстане и Анголе, которые богаты природными ресурсами, а также был исследован текущий статус Национального контента в Азербайджане.

Ключевые слова: *нефть, тяжёлая промышленность, машиностроение, национальный контент, нефтедобывающее оборудование*

OPPORTUNITIES TO APPLY QUOTAS FOR PRODUCTS OF LOCAL OIL ENGINEERING ENTERPRISES

Fikrat GURBANOV, Ahmed HUSEYNZADEH

Abstract

The article examines the current state and development prospects of local oil producing enterprises. In addition, were studied the main legislative acts in the field of developing National Content that regulate issues of National Content in Kazakhstan and Angola, which are rich in natural resources, also was investigated the current status of National Content in Azerbaijan.

Keywords: *oil, heavy industry, mechanical engineering, national content, oil mining equipment*